

УДК 37.012:378

Красильникова Г. В.

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ ШВЕЙНОЇ ГАЛУЗІ НА ІНСТИТУЦІЙНОМУ РІВНІ**

***Анотація.** У статті моніторинг якості професійної підготовки інженерів швейної галузі у ВНЗ розглядається на таких рівнях: методологічному, теоретичному та практичному. В рамках нового напрямку методології моніторингу якості професійної підготовки фахівців запропонована інтеграція*

системного, діяльнісного, компетентісного, контекстного та середовищного підходів, а також концепції гуманізації та психологізації вищої освіти. В якості загальнонаукового обраний системний підхід. Представлена концептуальна схема моніторингу якості професійної підготовки інженерів швейної галузі на інституційному рівні та охарактеризовані її особливості, серед яких – відкритість, комплексний характер моніторингу, модульність системи показників моніторингу (інваріантна та варіативна частини).

Ключові слова: концепція, моніторинг, якість професійної підготовки, підготовка інженерів швейної галузі.

Красильникова А. В.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ИНЖЕНЕРОВ ШВЕЙНОЙ ОТРАСЛИ НА ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ

Аннотация. В статье мониторинг качества профессиональной подготовки инженеров швейной отрасли в вузе рассматривается на следующих уровнях: методологическом, теоретическом и практическом. В рамках нового направления методологии мониторинга качества профессиональной подготовки специалистов предложена интеграция системного, деятельностного, компетентностного, контекстного и средового подходов, а также концепции гуманизации и психологизирования высшего образования. В качестве общенаучного выбран системный подход. Представлена концептуальная схема мониторинга качества профессиональной подготовки инженеров швейной отрасли на институциональном уровне и охарактеризованы ее особенности, среди которых – открытость, комплексный характер мониторинга, модульность системы индикаторов (инвариантная и вариативная части).

Ключевые слова: концепция, мониторинг, качество профессиональной подготовки, подготовка инженеров швейной отрасли.

Krasylnykova G. V.

CONCEPTUAL BASES OF MONITORING THE QUALITY OF TRAINING GARMENT INDUSTRY ENGINEERS AT THE INSTITUTIONAL LEVEL

Summary. The paper reveals monitoring the quality of training garment industry engineers in the university at the following levels: methodological, theoretical and practical. As part of the new direction of the monitoring methodology of professional training quality integration of the system is offered, the activity, competency, contextual and environmental approaches, as well as the concept of humanization and psychology of higher education. System is chosen as a general scientific approach. The conceptual scheme of monitoring the quality of training garment industry engineers at the institutional level and characterized by its features, such as – open, comprehensive monitoring, modular system of indicators (invariant and variable parts).

Structural components of the conceptual framework are input parameters, controls, facility management inputs. The input parameters are: the quality of the applicant, which is derived from the basic knowledge and assessment of his ability to continue his studies at the university (general educational competence); external and internal content of the educational environment; and output – student learning outcomes described in terms of competencies.

Monitored parameters and criteria are the quality of vocational training, subjects which evaluate the learning process and the beneficiaries of training. Monitoring favor integration element of the educational system at the institutional level combines all the organizational and managerial level universities.

Key words: the concept, monitoring, the quality of training, training of garment industry engineers.

Постановка проблеми. Основною метою Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки є підвищення якісного рівня освіти, її конкурентоспроможності як умови інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина України [1, с. 3]. Реалізація пріоритетного напрямку розвитку освіти пов'язана з вирішенням низки завдань,

серед яких постає і модернізація системи управління освітою на засадах інноваційних стратегій, в т. ч. освітнього моніторингу.

Головною причиною актуалізації проблеми моніторингу якості професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ є усвідомлення того, що, попри чисельні механізми державного контролю якості вищої освіти, рівень її постійно падає і не

задовольняє ні ринок праці, ні суспільство, ні самих здобувачів [2]. У свою чергу, такий стан речей зумовлений незадовільним рівнем інформаційного забезпечення процесу управління ВНЗ, що не дає можливості вчасно отримувати реальні дані щодо якості професійної підготовки фахівців, приймати ефективні управлінські рішення з метою її постійного покращення.

Аналіз попередніх досліджень. На сучасному етапі державотворення досить поширеною є практика прийняття різноманітних концепцій. Так, у проєкті Концепції створення та функціонування Національної системи моніторингу якості освіти України (НСМЯО) зазначається, що НСМЯО є важливою умовою вдосконалення системи освіти на компетентнісних засадах, становлення громадсько-державної моделі управління освітою, забезпечення цілісного й інноваційного розвитку системи освіти в умовах децентралізації управління й розвитку автономії навчальних закладів [2].

Новостворена НСМЯО дозволить впливати на якість освіти на усіх управлінських рівнях: міжнародному, національному, регіональному, інституційному. При цьому інституційний рівень, де безпосередньо відбувається професійна підготовка майбутніх фахівців, є тим фундаментом, на якому повинна зводитися система якості вищої освіти, її управління, забезпечення і моніторингу.

Концептуальні та методичні засади моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні висвітлені у працях вітчизняних дослідників І. Анненкової, І. Булах, О. Волкова, В. Зайчука, О. Зінченко, О. Ляшенка, Н. Фоменко, Є. Хрикова, Г. Цехмістрової. При цьому переважна більшість авторів концепцій моніторингу якості у ВНЗ спираються на класичну теорію управління та теорію управління якістю освіти або/та системний підхід.

Подекуди концепції моніторингу якості освітніх об'єктів базуються на кваліметричному, компетентісному, синергетичному, гуманістичному, особистісно-діяльнісному, особистісно-орієнтованому підходах тощо. Автори праці [3] висловлюють ідею інтеграції окремих підходів, зокрема системно-діяльнісного та середовищного, і розглядають її як новий напрям методології моніторингу.

У науковій літературі трапляються численні праці практичного характеру щодо розроблення та впровадження систем моніторингу як складових управління якістю освітніх об'єктів у ВНЗ. У той же час концептуальні засади створення і функціонування систем моніторингу якості на інституційному рівні в науковій літературі висвітлені недостатньо.

Мета статті полягає в окресленні концептуальних засад моніторингу якості професійної підготовки інженерів швейної галузі на інституційному рівні та науковій візуалізації результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу. Ключова ідея, покладена нами в основу концепції моніторингу якості професійної підготовки інженерів швейної галузі на інституційному рівні, полягає у створенні інформаційно та функціонально насиченої автоматизованої системи збору, обробки, аналізу і представлення даних, які характеризують стан та розвиток професійної підготовки фахівців, що дозволило б: при прийнятті відповідних управлінських рішень оперувати у межах широкого, адекватного й достовірного інформаційного поля; забезпечувати вільний доступ до цієї інформації усім зацікавленим сторонам.

При цьому моніторинг якості професійної підготовки інженерів швейної галузі у ВНЗ розглядатимемо на таких рівнях:

- методологічному – моніторинг якості професійної підготовки фахівців у ВНЗ концептуально визначається як педагогічний механізм підвищення якості, діючий у межах внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти за рахунок її інформаційної підтримки;
- теоретичному – моніторинг визначається як категорія професійної педагогіки, що є складною педагогічною системою і з теоретичної точки зору характеризується сукупністю концептуально значущих підходів;
- практичному – моніторинг визначається як комплексна система спостереження стану і змін, оцінювання і прогнозування якості професійної підготовки інженерів швейної галузі (як результат, як процес, як умови), орієнтована на інформаційне забезпечення управління ВНЗ.

Вихідні концептуальні положення з розроблення системи моніторингу якості професійної підготовки інженерів швейної галузі на інституційному рівні базуються на засадах Болонського процесу, основних положеннях Закону України «Про вищу освіту» [4], інших директивних документах та підзаконних актах.

Отже, на методологічному рівні ВНЗ розглядається нами як складна ієрархічна система, в межах якої моніторинг виступає категорією не лише педагогічною, а й управлінською. Оскільки організаційні процеси і явища у вищій освіті є універсальними і не можуть бути описані методами однієї дисциплінарної науки, особливого значення набуває використання нових методів комплексного та функціонального аналізу, історичного і системного підходів. В якості загальнонаукового рівня нами обрано системний підхід.

З позицій системного підходу ВНЗ можна віднести до відкритої соціальної системи, в межах якої реалізується певна множина динамічних процесів, основним з яких, безумовно, є професійна підготовка фахівців. При цьому під професійною підготовкою слід розуміти сукупність різних видів діяльності, в межах якої «на вході» використовується один або більше видів ресурсів, і за підсумками цієї діяльності «на виході» створюється продукт, що представляє цінність для усіх категорій споживачів.

На відміну від переважної більшості інших видів діяльності людини, націлених на «зовнішній» по відношенню до суб'єкта результат – матеріальний або духовний, навчальна діяльність суб'єкта націлена на себе, зокрема, на отримання «внутрішнього» для суб'єкта результату – засвоєння нового досвіду у вигляді знань, умінь, навиків, розвитку здібностей і ціннісних відносин [5, с. 475], так званих компетенцій. Безперечно, що основою ефективної реалізації професійної підготовки фахівців у ВНЗ є внутрішня система управління якістю.

Спираючись на нові підходи теорії управління якістю освіти, вважаємо базовим принцип дуальності, що полягає у поєднанні управління якістю функціонування (відповідає термін «забезпечення якості») і управління якістю розвитку (відповідає термін «покращення якості»). У будь-якому випадку, наша думка збігається з автором роботи [6, с. 10] і полягає у розгляді моніторингу в системі якості як одного з основних механізмів, що забезпечує «зворотній зв'язок» між органом управління та педагогічною системою ВНЗ.

Відтак, невід'ємною складовою системи внутрішнього забезпечення якості ВНЗ ми розглядаємо підсистему комплексного моніторингу, що покликана забезпечити систему якості об'єктивною інформацією про стан та динаміку процесу професійної підготовки інженерів швейної галузі та кінцевий продукт цієї підготовки – якість вищої освіти, здобутої у ВНЗ. До того ж моніторинг забезпечує опосередкований та безпосередній вплив на якість освіти: опосередкований вплив пов'язаний з тим, що моніторинг забезпечує управління інформацією, необхідною для прийняття рішень; а безпосередній вплив здійснюють моніторингові процедури та прийняття на їх основі рішення.

На теоретичному рівні моніторинг визначається нами як категорія професійної педагогіки, що є складною педагогічною системою і характеризується інтеграцією підходів. Відтак, новий напрям методології моніторингу якості професійної підготовки інженерів швейної галузі на інституційному рівні розуміється нами як сукуп-

ність підходів (системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, компетентісного, контекстного, середовищного; а також концепції гуманізації та психологізації вищої освіти тощо), які дозволяють висвітлити сутність явища, що вивчається.

Наріжним серед наведених, на нашу думку, виступає особистісно орієнтований підхід. Наголосимо, у тексті Бухарестського Комюніке прямо зазначено, що для країн ЄПВО одним із пріоритетів на 2012–2015 роки стає створення умов для розвитку особистісно орієнтованого навчання, інноваційних методів і сприятливого освітнього середовища для студентів ВНЗ [7]. Становлення особистісно орієнтованого навчання у вітчизняній вищій школі обумовлено зміною соціально-економічних умов у державі, розвитком ринкових відносин, потребами формування інноваційного потенціалу суспільства.

Проблеми особистісно орієнтованої освіти знайшли відображення у працях таких вчених, як Г. Балл, Н. Бібик, В. Бондар, О. Бондаревська, М. Гузик, В. Євтух, В. Загвязінський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай, Ю. Мальований, Н. Ничкало, С. Подмазін, О. Пехота, В. Рибалка, С. Сисоєва, А. Фурман, О. Турянська.

Методологічною основою особистісно орієнтованого навчання є гуманістичний підхід, у рамках якого людина розглядається як неповторна унікальна цілісність, якій притаманний певний ступінь свободи від зовнішньої детермінації завдяки тим цінностям, якими вона керується. Фундаментальні педагогічні концепції гуманізації освіти розглядали І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, М. Романенко, О. Рудницька, О. Савченко, О. Сухомлинська, І. Якиманська.

Становлення особистісно орієнтованої освіти відбувається в рамках переходу до парадигми постіндустріального суспільства, що означає відмову від сприйняття освіти як отримання готового знання до розуміння освіти як досягнення особистості, засобу самореалізації в житті, побудови особистої кар'єри. Особистісно орієнтоване навчання – це навчання, центром якого є особистість, самобутність, самоцінність, де суб'єктний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти.

«Давати людині освіту, – пише С. Гончаренко, – означає змінювати її, перетворювати, розвивати особистість» [8, с. 332–333]. Отже, освіченою є людина, здатна до компетентної і відповідальної дії у політичному, економічному, професійному і культурному житті.

У вищій школі особистісно орієнтоване навчання ґрунтується на певних принципах: пріоритет індивідуальності, самоцінності студента, який є суб'єктом навчального процесу; співвід-

несення освітніх технологій на всіх рівнях освіти із закономірностями професійного становлення особистості; визначення змісту освіти рівнем розвитку сучасних соціальних, інформаційних, виробничих технологій і майбутньої професійної діяльності; випереджальний характер освіти, що забезпечує формування професійної компетентності майбутнього фахівця; визначення дієвості освітнього закладу організацією навчального середовища; урахування індивідуального досвіду студента, його потреби в самореалізації, самовизначенні, саморозвитку [9].

Відтак, у контексті особистісно орієнтованого навчання система моніторингу якості професійної підготовки інженерів швейної галузі на інституційному рівні має розглядати кінцеві результати освіти не як навченість студентів, оволодіння ними ЗУНами, а становлення особистості майбутнього фахівця, що має свої цілі та цінності у житті.

Нова освітня парадигма, орієнтована на результати навчання (learning outcomes), стала ключовим викликом сучасної вищої освіти [10]. Результати навчання, описані термінами компетенцій (знання та розуміння, знання як діяти, знання як бути – цінності) – це шлях до розширення академічного та професійного визнання і мобільності, спрощення співставлення та сумісності дипломів і кваліфікацій.

Поряд з компетентісним підходом у вищій професійній школі активно використовується контекстне навчання. Сутність теорії контекстного навчання як концептуальної основи реалізації компетентісного підходу у вищій освіті, полягає у створенні психолого-педагогічних, дидактичних і методичних умов для оволодіння студентом професійною діяльністю через моделювання мовою наук і за допомогою всієї системи форм, методів і засобів навчання – традиційних і нових – її предметного і соціального змісту. У контекстному навчанні забезпечується динамічний рух діяльності студента від безпосередньо навчальної через квазіпрофесійну і навчально-професійну до реальної професійної діяльності.

Метою контекстного навчання є формування цілісної професійної діяльності майбутнього фахівця, оволодіння компетенціями як здібностями для здійснення її функцій, розв'язання завдань і проблем. При цьому концептуальною передумовою теорії та технології контентного навчання є діяльнісна теорія навчання (діяльнісний підхід) [11, с. 69], який розглядає процес професійної підготовки як навчання професійній діяльності майбутнього фахівця.

З урахуванням викладеного, з позиції компетентісного, діяльнісного та контекстного під-

ходів у вищій освіті, моніторинг трактується нами як система регулярного спостереження над процесом розвитку (саморозвитку) професійних компетенцій майбутнього фахівця і попередження створення бар'єрів реалізації цього процесу у ВНЗ. Під час державної атестації відбувається встановлення рівня досягнення випускником результатів навчання за освітньою програмою певного рівня, описаних у термінах компетенцій, і їх співставлення з державними освітніми стандартами.

Специфіка моніторингу якості результатів професійної діяльності фахівців полягає в їх виявленні через ефективну та/або успішну дію в залежності від контексту дій, організаційних чинників і чинників середовища. Отже, середовищний підхід є цілісною педагогічною теорією і технологією та основою стратегії опосередкованого управління процесами розвитку і формування особистості людини [12].

В рамках нової парадигми освіти змінюється й характер взаємодії учасників освітнього процесу, він стає двостороннім суб'єкт-суб'єктним. Отже, з позицій рівноправної взаємодії учасників освітнього процесу моніторинг якості професійної підготовки фахівців на інституційному рівні ми розуміємо як постійний збір інформації про характер міжособистісної взаємодії суб'єктів, задоволеність процесом реалізації підготовки усіх його учасників, в першу чергу студентів.

Водночас комерціалізація вищої освіти спонукає ВНЗ до сприйняття студентів як споживачів на ринку освітніх послуг, які мають усвідомлені різноманітні освітні потреби і інтереси, своє розуміння перспектив працевлаштування і вимагають задоволення цих потреб та інтересів.

Відтак, ми усвідомлюємо необхідність досліджень нової моделі взаємодії викладачів і студентів, можливих шляхів її організації на засадах їх демократичного спілкування, перетворення студентів на активних суб'єктів, які мають чітко окреслений широкий обсяг реальних академічних прав і свобод, можливості реальної участі у визначенні форм, змісту і методів навчання, мають голос в обговоренні проблем викладання тощо.

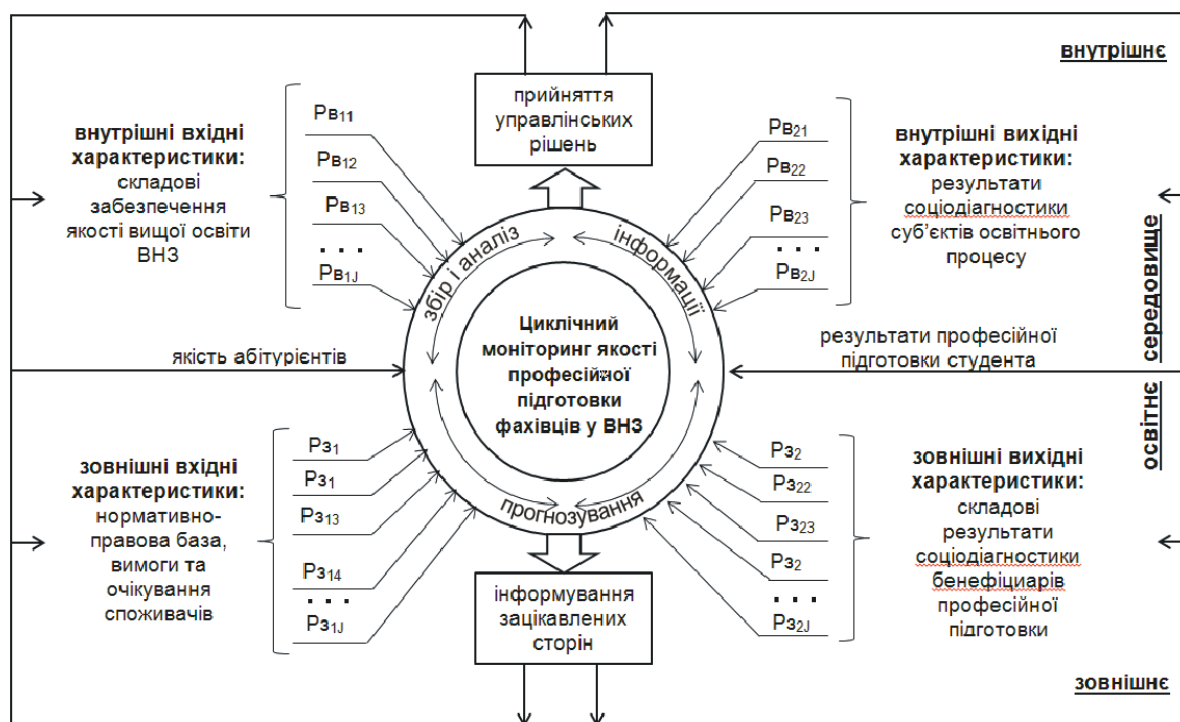
З огляду на це, основним резервом теорії педагогічного менеджменту для системи управління на інституційному рівні є інтенсивна психологізація процесу управління, перехід від вертикальної командно-адміністративної системи управління до горизонтальної професійної системи співпраці, яка враховує особистісно орієнтований підхід до діяльності фахівців, розширення можливості розвитку внутрішньої організаційної культури та розуміння моніторингу в

межах цієї системи управління як психотехнології відстеження. Отже, гуманістична спрямованість, на нашу думку, є однією з основних вимог до моніторингу якості професійної підготовки фахівців на інституційному рівні.

Ми переконані, що новий напрямок розроблення методології моніторингу якості професійної підготовки інженерів швейної галузі та його реалізації у ВНЗ може бути ефективним лише за умов комплексної автоматизації усіх управлінських процесів навчального закладу, у тому числі й моніторингу, на базі використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій. Таким чином, на практичному рівні моніторинг визна-

чається як комплексна автоматизована система спостереження стану і змін, оцінювання і прогнозування щодо якості професійної підготовки інженерів швейної галузі (як результату, як процесу, як умов – педагогічної системи, її актуальних внутрішніх та зовнішніх зв'язків), орієнтована на інформаційне забезпечення управління ВНЗ.

Як результат узагальнення теоретичних засад нами розроблена концептуальна схема комплексного моніторингу якості професійної підготовки фахівців на інституційному рівні, в основу якої покладена структура моніторингу та модель функціонування (рис. 1).

Примітка: P_{ij} – зовнішній показник якості професійної підготовки ij -ий;
 P_{vj} – внутрішній показник якості професійної підготовки ij -ий.

Рис. 1. Концептуальна схема комплексного моніторингу якості професійної підготовки інженерів швейної галузі у ВНЗ.

Структурними компонентами концептуальної схеми є вхідні параметри, орган управління, об'єкт управління, вихідні дані. Отже вхідними параметрами виступають: якість абітурієнта, що визначається рівнем базових знань та характеристикою його здатності до продовження навчання у ВНЗ (загальної навчальної компетентності); зовнішні (P_z) і внутрішні (P_v) контенти освітнього середовища; а вихідними – кінцеві результати навчання студента, описані у термінах компетенцій.

Об'єктами моніторингу виступають параметри і критерії якості професійної підготовки фахівців, які оцінюють суб'єкти навчального процесу і бенефіціари професійної підготовки. Орган управління виконує функції збору, аналізу,

обробки, зберігання та поширення інформації, і його діяльність носить циклічний характер. Через функцію обслуговування процесів підготовки та прийняття рішень розкривається управлінська сутність моніторингу, оскільки лише при наявності необхідної інформації, що відповідає вимогам повноти, достовірності і своєчасності, можна ефективно здійснювати планування, організацію виконання, контроль і регулювання основного та допоміжних процесів у навчальному закладі. Відтак, моніторинг виступає інтеграційною ланкою освітньої системи на інституційному рівні, оскільки об'єднує усі організаційно-управлінські рівні ВНЗ.

Запропонована концептуальна схема комплексного моніторингу якості професійної під-

готовки майбутніх фахівців у ВНЗ має такі особливостями:

- відкритість системи моніторингу, в межах якої можна комбінувати різні характеристики та за необхідності вводити нові, зокрема, для реалізації різних моделей якості вищої освіти у ВНЗ та/або його участі у різноманітних конкурсах якості тощо;
- комплексний характер моніторингу якості професійної підготовки майбутніх фахівців є компонентом внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти ВНЗ;
- прийняття управлінських рішень на основі результатів моніторингу;
- постійне інформування ВНЗ усіх зацікавлених сторін щодо якості професійної підготовки фахівців;
- необхідність розроблення в межах одного ВНЗ для різних напрямів підготовки (спеціальностей) системи індикаторів якості, частина яких має бути інваріантною, однаковою для усіх, а частина – варіативною, враховувати специфіку змісту певної професійної підготовки фахівців.

Висновки. Висвітлені концептуальні засади моніторингу якості професійної підготовки інженерів швейної галузі на інституційному рівні покладені в основу розроблення концептуальної схеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>.
2. Концепція створення та функціонування Національної системи моніторингу якості освіти України (за структурою Кабінету Міністрів України), 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : iitzo.gov.ua/.../130320-ENQAS_Ukraine_za_st.
3. Соколова И. И. Актуальные проблемы разработки мониторинга качества педагогического образования / И. И. Соколова, Л. С. Илюшин, О. Б. Даутова // Человек и образование. – 2011. – № 4(29). – С. 15–19.
4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
5. Новиков А. М. Как оценивать качество образования? [Електронний ресурс] / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – Режим доступу : www.anovikov.ru/artikle/kacth_obr.htm.
6. Селезнева Н. А. Качество высшего образования как объект системного исследования : лекция-доклад / Н. А. Селезнева. – М. : Исслед. центр проблем кач-ва подг-ки спец-стов, 2002. – 95 с.
7. Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area Bucharest Communiqué. FINAL VERSION, Bucharest, 26–27 April 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/Bucharest%20Communique%202012%282%29.pdf>.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
9. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 495 с.
10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
11. Вербицкий А. А. Контекстное обучение в компетентностном формате. (Компетентностный подход как новая образовательная парадигма) / А. А. Вербицкий // Проблемы социально-экономического развития Сибири. – 2011. – № 4(6). – С. 67–73.
12. Мануйлов Ю. С. Средовой подход в воспитании / Ю. С. Мануйлов. – М. ; Н. Новгород : Изд-во Волго-Вятской акад. гос. службы, 2002. – 157 с.